

Резюме на доклада

ПРЕСТЪПЛЕНИЕ БЕЗ НАКАЗАНИЕ. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА КОРУПЦИЯТА И ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ В БЪЛГАРИЯ

Докладът е деветият поред годишен анализ на корупцията и антикорупционните реформи в България, извършван от Центъра за изследване на демокрацията.

В условията на задълбочаващата се стопанска рецесия в страната се регистрира **спад в антикорупционните усилия през първите две години от пълноправното членство на страната в ЕС**. Високите обществени очаквания за преодоляване на този тежък за България проблем не бяха оправдани поради продължаващата липса на воля и капацитет в законодателната, изпълнителната и съдебната власт. Подчертава се, че законодателните и институционалните промени в съдебната власт и правоохранителните органи **не доведоха до очакваната по-висока наказуемост на корупцията** и организираната престъпност в страната. Цената на непрозрачното управление и политическата корупция ще става все по-явна и по-болезнена за българското общество с очакваното рязко намаляване на икономическия растеж през 2009 г.

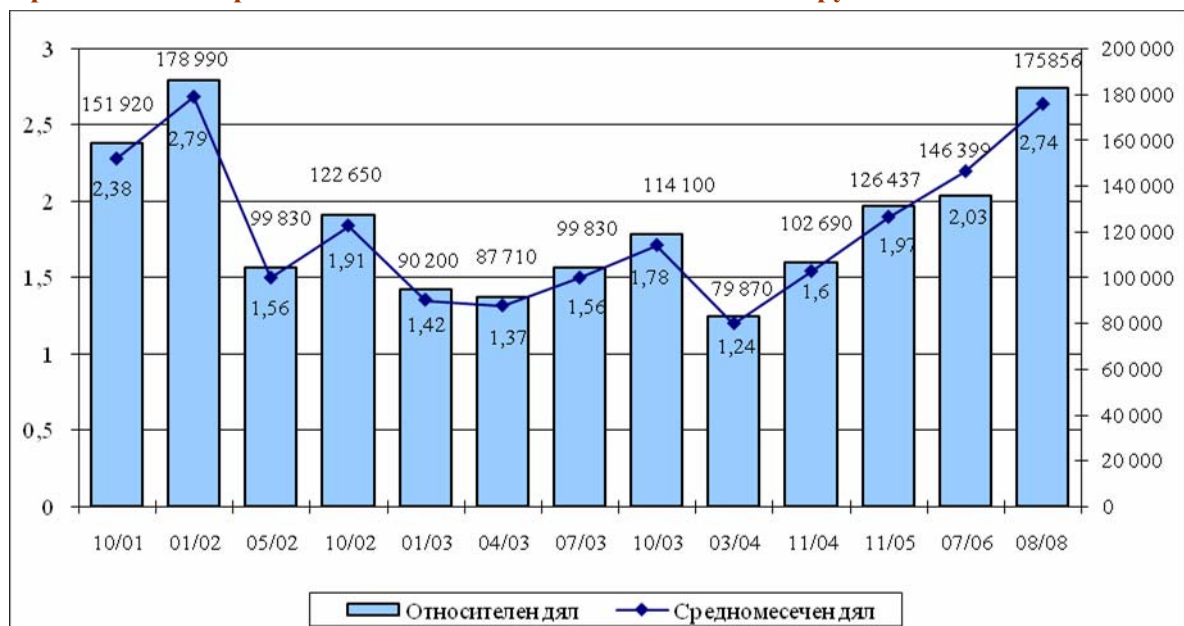
Посочват се и някои **позитивни тенденции**, резултат както от членството в ЕС и устойчивия икономически растеж пред последните 10 години, така и от някои целенасочени антикорупционни действия от страна на българските власти. Така например, **административната корупция при бизнеса** намалява с 50 % след приемането на страната в ЕС и с плавното понижаване на дела на скритата икономика и различните нейни проявления – укриване на доходи, данъци и заетост. В стойностно изражение скритата икономика се оценява на около 10 млрд. лв. през 2008 г. Предприетите напоследък **законодателни и административно-организационни промени** в областта на конфликта на интереси, обществените поръчки и други са стъпка в правилна посока, но ефектът от тях няма да може да бъде оценен преди края на 2009 г. Значителен антикорупционен ефект има **прекратяването на безмитната търговия на сухопътните гранични пунктове**.

Две години след приемането на България в ЕС **основно предизвикателство пред страната остава практическата безнаказаност на корупцията и организираната престъпност във високите етажи на властта**. През периода 2007 – 2008 г. се наблюдава намаляване на наказуемостта по отношение на корупционните престъпления и организираната престъпност като тенденцията засяга както внесените обвинителни актове в съда за корупционни престъпления, така и за престъпления, свързани с организираната престъпност. Наказателните дела и присъди за корупция остават непропорционално малко на

фона на оценките за разпространението на корупцията в страната. Мнозинството от образуваните досъдебни производства за корупционни престъпления (80% за периода 2004 - 2007 г.) въобще не достигат до съда и се спират или прекратяват още на фазата на досъдебното производство. От делата, достигнали до съд, значителна част (над една трета за периода 2000 – 2007 г.) не завършват с осъдителна присъда и обвинените лица не получават никакво наказание. Същевременно, антикорупционните инициативи на българското гражданско общество бяха силно ограничени както от недостатъчните или неправилно насочените ресурси, така и от опитите за завладяване на гражданското общество от представители на държавната администрация.

Системата за мониторинг на корупцията на Центъра за изследване на демокрацията регистрира устойчива **тенденция на нарастване на корупцията сред населението** в България и връщането ѝ към нивата отпреди осем години. През 2008 г. броят на корупционните транзакции нараства до около 175 000 средномесечно или около 2 100 000 годишно. За българските граждани **корупцията категорично се очертава като най-важния проблем, пред който е изправена страната**. Делът на гражданите, които определят корупцията като проблем пред българското общество се повишава повече от два пъти през последните четири години (от 31 % през март 2004 г. до 64,7% през 2008 г.).

Средномесечен брой и относителен дял на осъществените корупционни сделки

Източник: Витоша рисърч/Център за изследване на демокрацията/Система за мониторинг на корупцията.

България притежава много от характеристиките на **страна, засегната от политическа корупция**. Най-ярките признаци за нейното наличие са: липсата на **политически морал и политическа отговорност**, които са необходими условия за противодействие на политическата корупция; **толерирането на олигархичната организирана престъпност**, което не позволява напредък и по отношение на останалите типове организирана престъпност; **олигархизирането на икономиката** и използването на държавни средства за партийни и лични цели, основно чрез управлението на държавни ресурси в сектори като концесиониране на инфраструктура и енергетика; целенасочените **опити да се завладеят неправителствените**

организации – един от най-важните елементи на външна политическа отговорност, чрез създаване на квази-НПО и кооптиране на съществуващите срещу приглушаване на критиките.

Като основен белег на политическата корупция в страната все по-ясно се очертава **оправдаването на действията на управляващите със съществуващото законодателство, съчетано с преднамерено използване на законовата уредба за целенасочено облагодетелстване на близки до властта представители на частния сектор**. Налице е ясно изразена политическа воля със законови средства да се фаворизират определени частни интереси, като същевременно прилагашите тези действия държавни служители твърдо се защитават от почти постоянното обществено и политическо (вкл. на международно равнище) недоволство. Фрапиращ пример в това отношение и една от ембемите на политическата корупция в България през последните две години е практиката на замени на държавни и общински имоти (гори и земи), при които без оценка на икономическата целесъобразност се прехвърлят държавни гори и земи в инвестиционно най-привлекателните местности на страната срещу такива в по-изостанали региони. По консервативни оценки, загубата за държавния бюджет само за 2008 г. от пропуснати приходи при подобни замени възлиза на 1,5 млрд. лева. Загубата за обществото – от нанесени екологични щети, приватизирането и затварянето на природни ценности и др. – е неизмерима.

Нов елемент в доклада е анализът на навлизането на корупционни практики в сферата на неправителствените организации (НПО), които традиционно се оценяват като най-малко корумпирани в сравнение с другите сфери на общественно-икономическия живот в България. В периода 2000-2007 г. НПО се увеличиха пет пъти, като повечето от новите организации бяха създадени като **инструмент за правомерен допълнителен доход, уреждане на политически и лични приятелски кръгове и защитен изход от властта**. 76 % от депутатите, 75% от министрите и председателите на държавни и изпълнителни агенции и над 90 % от кметовете на общини в България участват в управителните съвети на НПО.

С постепенното оттегляне на чуждите държавни и частни донори **българското правителство стана определящ фактор във финансирането на НПО**. Парите, контролирани от правителството (от бюджета или от Европейския съюз) за НПО през 2008 г., са близо 40 % от цялото проектно финансиране през 2006 г. **Всички слабости и корупционни рискове, свързани със стратегическото целеполагане и обществените поръчки, се пренасят и в тази сфера**.

Организираната престъпност продължава да бъде основен източник на политическа корупция. Условно могат да се очертаят три типа криминални структури: **Силови предприемачи** („силовите групировки” са най-ясно разграничимата и предизвикваща внимание част от организираната престъпност); **девиантни предприемачи, които си осигуряват конкурентно предимство на пазара чрез спестяване на мита, данъци, такси и криминални транзакции**; **политически инвеститори** (олигарси), с най-голямо влияние в България и понастоящем и най-често се свързвани с политическата корупция. **На местно равнище** контролирането на публични ресурси в полза на малка група предприемачи е особено фрапантно. Групи от 2-3 до 5-6 лица (или семейства) успяват да контролират в града и региона не само местната власт, но и представители на централните държавни институции – полиция, данъчни, строителни и други служби, а също и местните съд и прокуратура.

Наред с овладяването на най-високите етажи на властта – правителството и ръководствата на управляващите политически формации, не по-маловажен приоритет при

олигархичния модел е **влианието над депутати, над държавната администрация и над съдебната система**. Подобна симбиоза им позволява впоследствие да контролират държавни предприятия, да получават неограничено банково финансиране, да внасят и изнасят стоки без митнически контрол, да избягват данъчни проверки, да „печелят“ всички свои дела в съда, да получават специални клаузи в законите и т.н. При този модел процесът е двустранен – **олигарсите се превръщат в кадровици на висшата администрация**.

Настоящата 2009 г. ще бъде изключително трудна за българската икономика. Очакваният **съществен спад в държавните приходи през 2009 г.** спрямо заложените в бюджета разчети означават, че българското общество не може да си позволи повече да толерира неефективно управление на държавните средства. България трябва да предприеме решителни стъпки за преодоляване на идентифицираните в доклада два фундаментални дефицита на антикорупционните реформи в страната: на политическа воля и на административен капацитет.